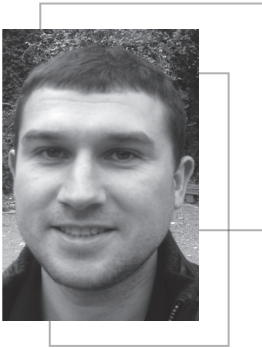

ТАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ З ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ У ПРОТИДІЇ СЛУЖБОВИМ ЗЛОЧИНАМ КОРУПЦІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ

УДК 343.982

О. М. СУВОРОВ

здобувач,

*Національна академія Служби безпеки України
(Науковий керівник професор В. А. Колесник)*

Розглядаються питання тактичних завдань взаємодії слідчих з оперативними підрозділами у протидії службовим злочинам корупційної спрямованості, розкрито особливості тактичних операцій, тактичних комбінацій при розслідуванні кримінальних проваджень.

Ключові слова: *взаємодія слідчих з оперативними підрозділами, службові злочини корупційної спрямованості, слідчий, оперативний співробітник, тактична операція, тактична комбінація.*

OPERATIONAL TARGETS OF COOPERATION OF
INVESTIGATIVE OFFICERS WITH OPERATIONAL
UNITS IN THE COURSE OF MEASURES TO
COUNTERACT OFFICIAL CORRUPTION CRIMES

Suvorov O. M.

Received: 3 Nov 2014.

Щорічне кількісне зростання злочинів на території України і якісні зміни їх структури (нові види й способи злочинної діяльності, поєднання загальнокримінальної злочинності та організованих її форм, корисливо-насильницьке спрямування переважної більшості тяжких злочинів, поширення корупції тощо) суттєво заго- стрюють криміногенну обстановку і послаблюють правопорядок, створюють реальні загрози національній безпеці держави. Окрему групу злочинів становлять ті, що вчиняються в сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної із наданням публічних послуг. Характерною рисою злочинності серед службових осіб є їх корупційний характер. Такі злочини готуються заздалегідь, ретельно плануються, сліди причетності до них конкретних осіб маскуються, а засоби протидії роз- слідуванню мають неабиякі особливості. Це створює додаткові складності їх виявлення й зумовлює потребу щонайширшого використання можливостей взаємодії усіх служб та різних відомств, які причетні до виявлення й досудового розслідування зазначених злочинів.

Сьогодні корупція із локальної проблеми перетворилася на глобальне явище, яке деформує суспільство, економіку, правову систему нашої держави, негативно впливає на її міжнародний імідж, завдає шкоди національним інтересам, загрожує національній безпеці. Зазначене зумовлює необхідність не тільки консолідації зусиль державних та правоохоронних органів з метою протидії кримінальним правопорушенням корупційної спрямованості, а й подальшого наукового вдосконалення методико-криміналістичних та організаційно-тактичних основ їх розслідування, забезпечення формування надійної доказової бази для притягнення до кримінальної відповідальності винних осіб. Реалізація таких завдань має здійснюватися за рахунок створення теоретичних основ розслідування цієї категорії злочинів, формулювання практичних рекомендацій, що спрямовані на підвищення ефективності діяльності слідчих та оперативно-розшукових підрозділів.

Важливість зазначених питань для реалізації завдань кримінального судочинства зумовлює потребу постановки проблеми щодо визначення тактичних завдань взаємодії слідчих з оперативними підрозділами в процесі виявлення й досудового розслідування службових злочинів корупційної спрямованості.

Цим питанням присвятили свою увагу багато хто з відомих фахівців в галузі криміналістики, теорії оперативно-розшукової діяльності, кримінального процесу, зокрема, А.І. Аркуша, В.А. Журавель, В.А. Колесник, В.В. Лисенко, К.А. Чаплінський, В.Ю. Шепітько та багато інших науковців. Водночас різноманітність питань, що входять до предмета дослідження, а також зміни в кримінальному

процесуальному законодавстві, дають підстави для подальших поглиблених досліджень цієї проблеми.

Досудове розслідування злочинів як специфічна пізнавальна діяльність має свою організаційно-тактичну сутність та встановлений законом порядок отримання й використання доказової інформації. Такою ж специфікою відрізняється й діяльність оперативних підрозділів правоохоронних органів, які виявляють злочини та надають допомогу слідчим в досудовому розслідуванні. Загальні особливості оперативно-розшукової діяльності з виявлення ознак злочинів, досудового розслідування і взаємодії, яка має місце під час діяльності оперативних підрозділів та здійснення досудового розслідування, доповнюються специфікою, що характерна для окремих видів службових злочинів корупційної спрямованості. Дослідники цих питань більше уваги приділяють взаємодії слідчих з іншими учасниками досудового розслідування і меншою мірою досліджують проблеми взаємодії оперативних співробітників на етапі виявлення фактів підготовки чи вчинення службових злочинів. Так, наприклад, М.М. Букаєв та В.В. Крюков підкреслюють, що розслідування службових злочинів корупційної спрямованості визначається перш за все сукупністю тактичних прийомів і способів, які використовуються при проведенні слідчих дій на всіх етапах розслідування кримінальної справи. Проведення слідчих дій при розслідуванні службових злочинів корупційної спрямованості повинне проводитися обґрунтовано, лише за наявності необхідності, тобто коли слідчий має підстави вважати, що в результаті проведення конкретної слідчої дії будуть отримані докази, що мають значення для

розслідуваної кримінальної справи, а також за дотримання всіх правових гарантій її учасників, процесуального порядку її проведення [1, 95].

Для досягнення мети і вирішення завдань досудового розслідування службових злочинів корупційної спрямованості слідчі (прокурори) наділені правом здійснення значного комплексу процесуальних дій. До того ж особлива роль належить слідчим (розшуковим) та негласним слідчим (розшуковим) діям, які виступають як процесуальний засіб збирання й перевірки доказів. Від своєчасного й результативного проведення таких слідчих дій та повноти їх фіксації залежать законність і якість розслідування кримінальних проваджень, і в кінцевому рахунку ефективність протидії злочинам корупційної спрямованості. В переважній більшості випадків результативність процесуальних дій досягається завдяки налагодженій взаємодії слідчих з оперативними підрозділами та їх співробітниками. Оперативні співробітники надають допомогу у збиранні вихідної інформації для організації досудового розслідування та підготовки до проведення й забезпечують можливість проведення окремих процесуальних дій, за дорученням слідчого виконують завдання розшукового характеру, збирають відомості, що характеризують підозрюваних, свідків, і це має непересічне значення для розв'язання слідчим тактичних завдань досудового розслідування.

Основними завданнями взаємодії слідчих органів досудового розслідування із оперативними підрозділами правоохоронних органів в протидії службовим злочинам корупційної спрямованості є: забезпечення підготовки й проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих

(розшукових) дій; своєчасне виявлення осіб, які причетні до службового злочину корупційної спрямованості; всебічне, повне і об'єктивне розслідування злочину; спільна діяльність з розшуку злочинців та здобутого злочинним шляхом майна й інших цінностей; виявлення ознак підготовки нових злочинів та прийняття заходів до їх припинення; здійснення заходів, направлених на відшкодування матеріальної шкоди громадянам і організаціям злочинними діями винних осіб. Хоча в чинному КПК України не передбачено вимоги здійснення повного, всебічного і об'єктивного досудового розслідування з метою встановлення об'єктивної істини, проте вважаємо, що без урахування цієї обставини спільна діяльність оперативних слідчих і підрозділів не може бути цілеспрямованою і ефективною.

Складність виявлення і досудового розслідування службових злочинів корупційної спрямованості потребує комплексного використання слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових й інших заходів. Даний підхід дозволить покращити досудове розслідування злочинів вказаної категорії. Використання поряд із слідчими (розшуковими) діями оперативно-розшукових заходів є причинно-об'єктивною необхідністю. Оперативно-розшукові заходи, як свідчать проведені нами емпіричні дослідження матеріалів оперативно-розшукових справ та кримінальних проваджень, дозволяють надати інформацію, що викриває злочинців, в обсязі, що в декілька разів перевищують відомості, отримані виключно слідчим шляхом. Проте основна проблема полягає в тому, як і в яких формах це повинно бути реалізовано на практиці, забезпечено в тактичному та методичному плані.

Організація діяльності з протидії злочинності за її сутністю є розумовою, інтелектуально-вольовою діяльністю суб'єктів розслідування та оперативно-розшукової діяльності. Вона полягає в конкретизації завдань в такій, що склалася, слідчій або оперативно-розшуковій ситуації і в прийнятті рішень щодо створення оптимальних умов для ефективного попередження, виявлення та розкриття злочинів [2, 106]. Завданнями організації діяльності оперативних підрозділів та слідчих з виявлення й досудового розслідування службових злочинів корупційної спрямованості виступає забезпечення узгодженості, упорядкованості й цілеспрямованості дій співробітників оперативних і слідчих підрозділів та інших осіб при вирішенні завдань, які стоять перед ними. Забезпечення виконання таких завдань має відбуватись з використанням тактико-криміналістичних засобів.

Як окремий засіб тактико-криміналістичного забезпечення діяльності з виявлення й досудового розслідування службових злочинів можна розглядати програмно-цільовий метод організації діяльності оперативних та слідчих підрозділів і їх співробітників. Г.А. Густов визначав програмно-цільовий метод організації розкриття злочинів як науковий аналіз, організацію розслідування і отримання у кримінальній справі нових знань за допомогою заздалегідь розроблених типових криміналістичних програм, котрі являють собою систему рекомендацій, що мають на меті надання працівникам правоохоронних органів допомоги в організації розслідування і отримання нових знань, правильного і своєчасного розв'язання завдань досудового розслідування. Такі програми, на думку

Г.А. Густова, акумулюють результати вивчення оперативної й слідчої практики та криміналістичних досліджень і є джерелами інформації про типові завдання розслідування, методи, засоби, прийоми їх розв'язання, допомагають правильно оцінити наявну і таку, що надходить, інформацію, знайти оптимальне рішення [3, 9].

Розроблення та використання типових криміналістичних програм стосовно виявлення й досудового розслідування службових злочинів корупційної спрямованості дасть змогу створити й застосувати систему послідовних логічно-упорядкованих типових завдань, розв'язання яких надасть можливість найбільш ефективного отримання й вивчення оперативними співробітниками і слідчими потрібної їм для виявлення й досудового розслідування інформації за виявленим комплексом слідів злочину, об'єктів та встановлених обставин.

Кожний злочин як протиправне суспільне явище характеризується індивідуальністю його прояву, індивідуальними є й ситуації, пов'язані з його виявленням та досудовим розслідуванням. Індивідуальність, конкретність ситуації не виключає такі її властивості як усталеність і повторюваність основних елементів. Попри те, що кожна ситуація є унікальною подією, яку в точності не можна відтворити, багато які групи ситуацій визнаються в реальній практиці настільки мінімально відмінними, що цілком припустимо розглядати їх як збіжні в плані особистісного смислу і об'єктивного змісту [4, 57–60]. Діяльність і оперативного співробітника, і слідчого завжди протікає в певних умовах часу, місця, конкретного зовнішнього середовища, навколишньої обстановки, до того ж оперативно-розшукові заходи

й слідчі дії виконуються з урахуванням тієї обстановки, яка склалася на конкретний момент виявлення ознак злочину чи досудового розслідування. Всі ці фактори формують ситуацію, в якій і діють співробітники правоохоронних органів і відповідно до якої організують свою діяльність. З цього приводу М.П. Яблоков, досліджуючи питання протидії організованим злочинності, звернув увагу на те, що в разі виявлення злочинної діяльності організованих кримінальних угруповань, з самого початку розслідування і під час слідства в різні його моменти виникають різноманітні і доволі специфічні криміналістичні ситуації оперативно-розшукового і слідчого характеру. Уміла оцінка цих ситуацій має важливе значення для правильного орієнтування слідства у становищі об'єктів, процесів і явищ на певний або інший момент, що пов'язується з необхідністю прийняття криміналістичних рішень і визначення шляхів та засобів розслідування [5, 137–138].

Розслідуючи службові злочини, слідчий практично завжди зіштовхується із доволі сильною протидією, котра носить корпоративний характер, в якій задіяні інші службові особи, органи влади, використовуються адміністративні, оперативно-розшукові, технічні й інші можливості. Відчувають таку протидію виявленню й розкриттю злочину як на етапі його оперативного вивчення, так і після початку досудового розслідування також і працівники оперативних підрозділів. Часто така протидія буває заздалегідь спланованою, цілеспрямованою і виявляється не лише з боку підозрюваних, а й з боку інших осіб, не зацікавлених за різноманітних причин у виявленні й розкритті злочину, зокрема, свідків, потерпілих, посадових чи інших

осіб, які прямо або побічно впливають чи здійснюють спроби вплинути на процес розслідування. Надзвичайно активною і навіть агресивною буває протидія виявленню й розслідуванню службових злочинів корупційної спрямованості. Тому протидія завжди є одним з чинників, що впливає на формування оперативно-розшукової й слідчої ситуації, суттєво ускладнює як роботу з виявлення, так і досудового розслідування конкретного злочину.

У зв'язку з цим як учені, так і практики справедливо зазначають, що на сучасному етапі боротьби зі злочинністю перед правоохоронними органами, і насамперед перед оперативними та слідчими апаратами, постає низка найскладніших завдань, зумовлених, з одного боку, вимогою активізації боротьби із злочинністю, а з іншого – з ускладненням цієї боротьби в зв'язку з посиленням протиправної протидії здійсненню правосуддя з боку злочинців і їх зв'язків. Тому необхідно підкреслити, що вивчення способу протидії розслідуванню і розроблення тактичних прийомів її подолання як в ході проведення оперативних заходів, так і під час досудового розслідування, є одним із важливих завдань тактико-криміналістичного забезпечення виявлення й досудового розслідування злочинів. Для цього потрібно знання оперативним співробітником та слідчим тих обставин, з якими вони можуть мати справу під час виконання покладених на них завдань, і своєчасної розробки ними заходів для подолання протидії. Також необхідне вміння застосування тактичних прийомів для подолання протидії встановленню істини.

Сьогодні доволі часто трапляються такі способи протидії розслідуванню як

підкуп за досить великі суми другорядних свідків, чії показання викликають недовіру до інших доказів; психологічний тиск на родичів і близьких, другорядних членів злочинних груп; шантаж, погрози на адресу посадових осіб підприємств і установ, які залучаються слідчими органами як свідки якихось епізодів діяльності злочинних формувань, окремих обставин, побічно пов'язаних з нею, вимога видати позитивні характеристики на притягнених до відповідальності осіб чи повідомити неправдиві дані про їхню нібито сумлінну роботу на підприємстві. Практика свідчить про те, що частіше має місце залякування і здійснення тиску на свідків як характерний спосіб протидії розслідуванню з боку організованих злочинних груп та угруповань, які складають основу організованої злочинності. Проте сьогодні мають місце й факти, коли такого тиску зазнають і працівники правоохоронних органів.

Про протидію розслідуванню, що здійснюється корумпованими зв'язками, може також свідчити підключення корумпованих зв'язків до протидії досудовому розслідуванню на різних рівнях; постановка місцевою владою ходу розслідування «на особливий контроль» нібито через його особливий громадський резонанс, внаслідок чого не лише слідчий зазнає пресингу, а й матеріали досудового розслідування стають надбанням багатьох сторонніх осіб. В результаті цього оперативні працівники та слідчі можуть опинитися під твердим пресингом представників владних структур різних рівнів, мета якого систематичне ознайомлення з інформацією, що становить слідчу таємницю; жорсткий контроль корумпованими зв'язками чергових заходів слідства; інформування злочинців про

заходи, які вживаються слідством; консультивання злочинців кваліфікованими адвокатами й іншими юристами з числа спеціально підготовлених і таких, яких утримують за рахунок незаконно добутих коштів спеціально для зазначених цілей.

Результативність і повнота досягнення мети діяльності оперативного співробітника й слідчого безпосередньо залежить від того, наскільки повно і швидко їм вдається перебороти цю протидію з боку зацікавлених осіб, оскільки наявність цієї протидії багато в чому визначає особливості пошуку, збору і встановлення доказів під час досудового розслідування злочинів. Тактичні засоби, що розробляються криміналістикою, насамперед спрямовані на подолання протидії встановленню істини особами – учасниками діяльності з виявлення, розкриття і розслідування злочину.

Тактичні прийоми подолання такої протидії виявленню й досудовому розслідуванню злочинів оперативні співробітники та слідчий мають обирати у кожному конкретному випадку різні, з урахуванням форм, спрямованості й активності такої протидії, особистості конфліктуючої з ними сторони, її процесуального статусу, службового становища й займаної посади, обізнаності щодо методів діяльності правоохоронних органів тощо. Проте загальним є те, що будь-яке подолання протидії повинне ґрунтуватися на суворому дотриманні норм закону, загальнолюдської моралі й професійної етики. Розроблення тактичних прийомів подолання протидії виявленню й досудовому розслідуванню злочинів має важливе значення для організаційного забезпечення діяльності оперативних співробітників та слідчого під час роботи у конкретній

оперативно-розшуковій справі, конкретному кримінальному провадженні.

Суттєве місце в розкритті й розслідуванні службових злочинів корупційної спрямованості займають тактичні (у тому числі оперативно-тактичні) операції та комбінації, характеристичними ознаками яких є наявність системи взаємопов'язаних дій, які організуються для вирішення поставленої окремої задачі з розкриття й досудового розслідування злочинів. Під час досудового розслідування службових злочинів корупційної спрямованості перед слідчим може виникнути ситуація, коли для вирішення завдань кримінального судочинства використання окремого тактичного прийому або тактичної рекомендації є недостатнім. На нашу думку, вказану проблему найдоцільніше вирішувати за допомогою тактичних комбінацій, які дозволяють не лише реалізовувати завдання, доступні окремим слідчим (розшуковим) діям та оперативно-розшуковим заходам, а й керувати ситуацією в цілому, змінюючи її на свою користь, долаючи активну явну та приховану протидію з боку злочинців, враховуючи професійні навички службових осіб, їх високий освітній рівень, а в окремих випадках і знання ними прийомів і методів проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів.

Переважна більшість науковців «тактичну комбінацію» розглядають як окремий засіб криміналістичної тактики, окрему криміналістичну категорію, але наповнюють її різним змістом. Проблема розуміння поняття термінологічного сполучення «тактична комбінація» як категорії криміналістичної тактики, полягає насамперед в різноманітності підходів

вчених до його тлумачення. Так, Р.С. Белкін вказував на те, що між поняттями складної тактичної комбінації і тактичної операції у загальновизнаному їх використанні немає ніякої різниці. Що ж стосується простої тактичної комбінації, то цей термін, на думку Р.С. Белкіна, має чи не єдине призначення – замінити невдалі і з подвійним смислом терміни «слідча хитрість» і «психологічна пастка» і водночас продемонструвати його правомірність саме як комбінації, правомірність його віднесення до цієї криміналістичної категорії [6, 214–216]. М.В. Салтевський розглядав тактичну комбінацію поряд з комбінацією оперативною і також вказував на те, що структура тактичної комбінації включає систему однопорядкових засобів, головним чином, прийомів криміналістичної і оперативно-розшукової тактики. Звідси тактична або оперативна комбінація реалізується в ході однієї слідчої дії чи одного оперативного заходу [7, 308]. І.С. Андреев, В.А. Журавель, В.Ю. Шепітько вважають, що під тактичною комбінацією слід розуміти певне поєднання тактичних прийомів чи слідчих дій та інших заходів, що має на меті вирішити конкретне завдання розслідування та зумовлене цією метою і слідчою ситуацією [8, 103; 9, 145; 10, 218].

Кримінальні провадження про службові злочини корупційної спрямованості та процесуальні дії із збирання й використання доказів за ними не становлять в цьому плані винятку. Враховуючи те, що за допомогою тактичних комбінацій зазвичай розв'язують складні тактичні завдання в типових слідчих ситуаціях, їх можна розглядати як самостійний тактичний засіб розслідування таких кримінальних правопорушень. Такий підхід дає

зможу застосовувати під час виявлення й збирання доказів про службові злочини корупційної спрямованості заздалегідь спланованих комплексів тактичних прийомів, а також певною мірою розробити алгоритм розв'язання типових тактичних завдань, що виникають під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Дослідження проблем наукової класифікації тактичних комбінацій дозволяє визнати доцільним поділ всіх тактичних комбінацій залежно від сфери використання відповідних рекомендацій: тактичні комбінації, які використовуються для розслідування будь-якого кримінального правопорушення, наприклад «Розшук злочинця», «Захист доказів» тощо; тактичні комбінації, які використовуються при виявленні й досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень, що характеризуються спільністю механізму слідотворення, наприклад, розслідування службових злочинів корупційної спрямованості.

Класифікація тактичних комбінацій, які використовуються безпосередньо при розслідуванні службових злочинів корупційної спрямованості здійснюється за такими підставами: 1) виходячи з тактичних завдань, що вирішуються в процесі досудового розслідування виокремлюють: тактичні комбінації, що спрямовані на викриття винної особи; тактичні комбінації, спрямовані на виявлення і закріплення доказової інформації; перевірочні тактичні комбінації, тобто такі, що спрямовані на перевірку наслідків, які вже настали, і які виведені в результаті дослідження й оцінки доказів, аналізу наявної інформації; тактичні комбінації, що спрямовані на вирішення завдань захисту доказової інформації;

тактичні комбінації, спрямовані на розшук злочинців, що мають на меті вирішення завдань профілактики службових злочинів; 2) за змістом тактичні комбінації поділяють на елементарні, слідчі, оперативні, оперативно-слідчі; 3) за часовою структурою виокремлюють наскрізні і локальні тактичні комбінації; 4) залежно від характеру слідчої ситуації виокремлюють тактичні комбінації, що застосовуються в перспективних слідчих ситуаціях (особа, яка займає службове або посадове положення, має намір вчинити службовий злочин, в такому випадку можливою є тактична комбінація «Затримання з речовими доказами»; що застосовуються в ретроспективних слідчих ситуаціях (службовий злочин вже мав місце, в цьому випадку можливі такі тактичні комбінації як «Викриття винного», перевірочні тактичні комбінації); що застосовуються як в перспективних, так і в ретроспективних слідчих ситуаціях [11, 12].

Для більшості кримінальних проваджень про службові злочини корупційної спрямованості є характерним здійснення тактичної комбінації «Затримання з речовим доказом» чи «Затримання на гарячому». Шляхом проведення такої тактичної комбінації злочин пізнається безпосередньо, саме під час його вчинення, коли зазвичай ще жодного доказу не сформовано, вони існують лише потенційно, у вигляді доказової інформації. Тактична комбінація «Затримання з речовим доказом» направлена на встановлення причинно-наслідкових зв'язків між діями суб'єкта і злочинним результатом, що настав, і є характерною для початкового етапу досудового розслідування службових злочинів корупційної спрямованості. Вона є формою взаємодії слідчого

із співробітниками оперативних підрозділів і являє собою систему слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових та інших заходів, що спрямовані на затримання суб'єкта таких злочинів під час передання-отримання неправомірної вигоди й мають на меті формування доказової бази у кримінальному провадженні.

Поряд з тактичними комбінаціями ведуть мову про «тактичні операції», «оперативно-тактичні операції» як окремий засіб криміналістичної тактики, який об'єднує слідчі (розшукові) й інші процесуальні дії з оперативно-розшуковими й організаційними заходами для розв'язання конкретного завдання досудового розслідування. Тактична чи оперативно-тактична операція за її задумом припиняє тривале і послідовне здійснення слідчих (розшукових) дій тактичним комплексом, який вирішує подвійне завдання – швидкість і раптовість отримання доказової інформації, що зумовлює не тільки ефективність досудового розслідування, але й економію процесуальних засобів і сил слідчого апарату.

Тактична операція – це засіб криміналістичної тактики, який визначає найбільш доцільну послідовність проведення дій, їх черговість, порядок. Розробка тактичних операцій має сприяти оптимізації розкриття і розслідування злочинів, передбачає встановлення взаємозв'язку і взаємозалежності між окремими слідчими діями, оперативними і організаційними заходами [12, 173], при цьому кожна з дій, що охоплюються операцією, є самостійною, здійснюється згідно з кримінально-процесуальним законодавством, не може бути замінена іншою без достатніх підстав і відповідних процесуальних умов [13, 291].

Стосовно значення взаємодії для проведення тактичних операцій, то найбільш вдало, на наш погляд, висвітлили ці питання В.В. Лисенко та О.П. Дзісяк, які зазначили, що комплекс дій та заходів у формі тактичної операції є запорукою належної організації взаємодії учасників розслідування, що дозволяє створити відповідний алгоритм діяльності слідчого та в цілому ефективно вирішити тактичні завдання. Оскільки тактична операція розглядається як система (комплекс) різних за характером і спрямуванням заходів, то відповідно у її реалізації беруть участь різні суб'єкти (слідчий, оперуповноважений) [14]. Однією з форм взаємодії слідчого з оперативними підрозділами є проведення оперативно-тактичних операцій, що може здійснюватися при реалізації різноманітних заходів оперативного характеру або слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій: для розшуку злочинців, для затримання (арешту) злочинців тощо. Характеристичними ознаками таких тактичних операцій є наявність системи взаємопов'язаних дій, які організуються для вирішення поставленого завдання з розкриття й досудового розслідування злочинів. До числа цих дій можуть входити як слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії, оперативно-розшукові заходи, так і організаційно-підготовчі дії, які складають зміст тактичної операції, що здійснюються за єдиним планом під керівництвом слідчого. Такі операції можуть тривати декілька етапів розслідування або ж звершуватися на одному його етапі. Суб'єктами проведення тактичної операції можуть бути співробітники одного відомства (підрозділу) або ж бути зорганізовані в межах тимчасового об'єднання (слідчо-оперативна група,

оперативна група із представників різних відомств та ін.).

Тактичні операції можуть здійснюватися при реалізації різноманітних заходів оперативного характеру або слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій: для розшуку осіб, які причетні до вчинення службового злочину корупційної спрямованості; для затримання злочинців тощо. Я.Є. Мишков наводить такі тактичні операції «Затримання», «Документ», «Група», «Пошук» [15, 122–124]. Проте цей перелік тактичних операцій, є неповним, оскільки вони запропоновані без урахування всіх тактичних завдань досудового розслідування. Може бути конкретизований і їхній зміст, виходячи із типових слідчих ситуацій, що виникають при розслідуванні певних видів службових злочинів корупційної спрямованості. Так, стосовно розслідування службових злочинів корупційної спрямованості можна виділити такі тактичні операції як «Затримання одержувача в умовах контрольованого передавання неправомірної вигоди»; «Затримання особи, яка передає предмет неправомірної вигоди на місці злочину»; «Затримання на підставі оперативно-розшукових даних особи, яка передає предмет неправомірної вигоди, і особи, яка одержує його»; «Затримання одержувача предмета неправомірної вигоди через певний час після вчинення злочину» та ін.

Окреме значення в системі тактичних засобів збирання й оцінки доказів під час досудового розслідування кримінальних проваджень про службові злочини корупційної спрямованості відводиться слідчим (розшуковим) та негласним слідчим (розшуковим) діям. Особливість цього тактичного засобу полягає у поєднанні

процесуальної форми, що передбачена процесуальним законом, і тактичного змісту, який визначається сукупністю тактичних прийомів здійснення пізнавальної діяльності слідчого, прокурора. Слідчі дії є єдиним засобом процесуальної реалізації органом досудового розслідування усіх інших тактичних засобів розслідування злочинів. За їх допомогою можуть бути відображені зовні і закріплені в матеріалах кримінального провадження загальні й окремі результати застосування тактичних прийомів, тактичних комбінацій, операцій, реалізації тактико-криміналістичних рекомендацій. Закріплена в протоколах слідчих (розшукових) дій криміналістична інформація, що розкриває зміст встановлених фактичних даних, набуває силу судових доказів. Особливості конкретних слідчих (розшукових) дій, що найчастіше здійснюються під час досудового розслідування службових злочинів корупційної спрямованості – огляду документів, допиту, обшуку, отримання зразків та призначення й проведення експертизи тощо, зумовлені особливостями конкретних проявів корупційної злочинності.

Висновки. Для досягнення мети і вирішення завдань досудового розслідування службових злочинів корупційної спрямованості слідчі (прокурори) наділені правом здійснення значного комплексу процесуальних дій. До того ж особлива роль належить слідчим (розшуковим) та негласним слідчим (розшуковим) діям, які виступають як процесуальний засіб збирання й перевірки доказів. Від своєчасного й результативного проведення таких слідчих дій та повноти їх фіксації залежать законність і якість розслідування кримінальних проваджень, і в кінцевому рахунку – ефективність протидії злочинам корупційної

спрямованості. В переважній більшості випадків результативність процесуальних дій досягається завдяки налагодженій взаємодії слідчих з оперативними підрозділами та їх співробітниками. Оперативні співробітники надають допомогу у збиранні вихідної інформації для організації досудового розслідування та підготовки до проведення й забезпечують можливість проведення окремих процесуальних дій, за дорученням слідчого виконують завдання розшукового характеру, збирають відомості, що характеризують підозрюваних, свідків, і це має непересічне значення для розв'язання слідчим тактичних завдань досудового розслідування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Букаев Н. М.* Особенности методики расследования должностных преступлений коррупционной направленности : монография / Н. М. Букаев, В. В. Крюков. – М. : Юрлитинформ, 2012. – 176 с.
2. *Кирсанов З. И.* Теоретические основы криминалистики : учебное пособие / З. И. Кирсанов. – М. : Изд-во в/ч 33965, 1998. – 201 с.
3. *Густов Г. А.* Программно-целевой метод организации раскрытия убийств : учебное пособие / Г. А. Густов. – СПб, 1993. – 122 с.
4. *Емельянов Ю. Н.* Исследование и проектирование межличностных ситуаций как теоретико-прикладное направление социальной психологии / Ю. Н. Емельянов // Вестник ЛГУ. Серия 6. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1986. – Вып. 1. – С. 55–62.
5. *Яблоков Н. П.* Расследование организованной преступной деятельности / Н. П. Яблоков. – М.: Юристъ, 2002. – 172 с.
6. *Белкин Р. С.* Курс криминалистики : в 3-х томах : Т. 3 : Криминалистические средства, приемы и рекомендации / Р. С. Белкин. – М. : Юристъ, 1997. – 480 с.
7. *Салтєвський М. В.* Криміналістика (у сучасному викладі) : підруч. / М. В. Салтєвський. – К. : Кондор, 2005. – 588 с.
8. *Андреев И. С.* Криминалистика : учеб. пособие / И. С. Андреев, Г. И. Грамович, Н. И. Порубов ; под ред. Н. И. Порубова. – Минск : Выш. шк., 1997. – 344 с.
9. *Криміналістика* : підручник / [кол. авт.: В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. ; за ред. проф. В. Ю. Шепітька]. – 4-е вид., перероб. і доп. – Харків : Право, 2008. – 464 с.
10. *Шепітько В. Ю.* Криміналістика. Енциклопедичний словник (українсько-російський і російсько-український) / [за ред. В. Я. Тація]. – Харків : Право, 2001. – 560 с.
11. *Годовникова А. М.* Основные тактические комбинации при выявлении и расследовании взяточничества и коммерческого подкупа : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / А. М. Годовникова. – Воронеж, 2012. – 24 с.

12. *Шепітько В. Ю.* Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) : монографія / В. Ю.Шепітько. – Харків : Харків юридичний, 2007. – 432 с.
13. *Шепітько В. Ю.* Вибрані твори / Избранные труды / В. Ю. Шепитько. – Харків : Вид. агенція «Апостіль», 2010. – 576 с.
14. *Лисенко В. В.* Особливості тактичних операцій у розслідуванні податкових злочинів / В. В. Лисенко, О. П. Дзісяк // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 1(52). – 2011. – С. 243–250.
15. *Мишков Я. Є.* Методика розслідування хабарництва : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Ярослав Євгенович Мишков. – Харків, 2005. – 179 с.

Стаття надійшла до редакції: 03.11.2014.

Рекомендовано кафедрою кримінального процесу та криміналістики

OPERATIONAL TARGETS OF COOPERATION OF INVESTIGATIVE OFFICERS WITH OPERATIONAL UNITS IN THE COURSE OF MEASURES TO COUNTERACT OFFICIAL CORRUPTION CRIMES

Suvorov O.M.

Abstract: To achieve aims and to solve tasks of pretrial investigation of official corruption crimes, investigators (prosecution attorneys) are given the right to perform a vast complex of procedural acts. Besides, significant role is given to investigative (inquiry) and secret investigative (inquiry) activities, which appear to be procedural method of collecting and verifying evidences. These timely organized and effectively conducted investigative activities guarantee legality and quality of investigation of criminal procedures and, in the long run, assure efficiency of measures to counteract corruption crimes.

The main tasks of cooperation of pretrial investigation bodies with operational units in the course of measures to counteract official corruption crimes are: assurance in organizing and performing investigative (inquiry) and secret investigative (inquiry) activities; in time detection of persons, involved in official corruption crime; detailed, full and impersonal inquiry of crime; cooperation in detection of criminals, property and other values gained in illegal way; revelation of features of planning new crimes and taking measures to stop them; implementation of measures to reimburse residents and organizations for financial damage. Though acting Criminal Procedural Code of Ukraine has no provision to demand detailed, full and impersonal pretrial investigation with the aim to establish true issue, it is considered that joint activities of operating investigators and units can not be goal-oriented and effective without taking into consideration this fact.

Difficulties in detection and pretrial investigation of official corruption crimes require complex use of investigation (inquiry) and special investigation activities and other measures. This approach will help to improve pretrial investigation of crimes of the noted category. Use of special investigation activities alongside with investigation (inquiry) activities presents causative objective necessity. As our empirical observations of special investigation cases and criminal procedures testify, special investigation measures can provide intelligence which reveals criminals to the much larger extent than intelligence, obtained only by a way of investigative measures. But the main problem is how and in which forms should these activities be conducted in practice and ensured from tactics and methodological point of view.

Keywords: liaison of investigative officers with operational units, official corruption crimes, investigator, service officer, tactical operation, tactical combination.

**ТАКТИЧЕСКИЕ ЗАДАЧИ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ СЛЕДОВАТЕЛЕЙ С
ОПЕРАТИВНЫМИ ПОДРАЗДЕЛЕНИЯМИ В ПРОТИВОДЕЙСТВИИ СЛУЖЕБНЫМ
ПРЕСТУПЛЕНИЯМ КОРРУПЦИОННОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ**

Суворов А. Н.

Резюме: Рассматриваются вопросы тактических задач взаимодействия следователей с оперативными подразделениями в противодействии служебным преступлениям коррупционной направленности, раскрыты особенности тактических операций, тактических комбинаций при расследовании уголовных производств.

Ключевые слова: взаимодействие следователей с оперативными подразделениями, служебные преступления коррупционной направленности, следователь, оперативный работник, тактическая операция, тактическая комбинация.